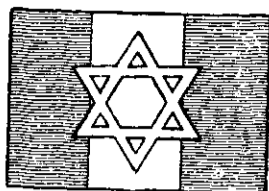

הח"ל

מורשת

במבחן מלחמת השחרור

עם סיומה של מלחמת השחרור הישראלית, חייבים אנו להפנות מבטנו לאחור, ולחפש את מקורות נצחוננו. מחקר כזה, יהא בו כדי להנחותינו אף בבנין צבאנו לעתיד לבוא. אכן, אין להגיע לחישופם של מקורות אלה במאמר קצר. יש לסכם, אחת אחת, את התקופות השונות של פעילותנו בשטח הבטחון בעשרת השנים האחרונות. רק סדרת מחקרים כאלה תהא עשויה להכשיר את מלאכת הסיכום הגדולה, החיונית כל כך בשבילנו.

מטרת השורות הבאות הנה מצומצמת: נסיון לנתח את לקח השירות של יחידות רגלים ארץ-ישראליות במסגרת הצבא הבריטי, ותרומתו להקמת צבאנו ולמלחמת שחרורנו.

יש לראות שלשה שלבים בתהליך התארגנות יחידות-הרגלים הארצישראליות בצבא הבריטי, שהביאו לבסוף להקמת החטיבה-המוגברת, ע"י שילובן של יחידות-הרגלים עם האלמנטים האחרים כגון — גדוד תותחנים, פלוגת מהנדסים, פלוגת ש. ר., פלוגת תובלה, יחידת קשר ומשטרה צבאית.

שלב א': התארגנות המתנדבים הארץ-ישראליים בפלוגות שבמסגרת ה"באפס" (Buffs, דהיינו East Kent Regiment) שנועדו לתפקידי משמר, שמכסת ציודן — ועל כן גם זו של אמונן — היתה בהתאם למקובל ביחידות הבריטיות לשירות הקולור-ניאלי, והיה בהן אחוז ניכר של פקוד בריטי, אשר קבע לא במעט את צביוןן של היחידות. אך תודות לחומר האנושי שבפלוגות, התבלט בהן תהליך של התגבשות פנימית, אשר הלכה וגברה, על אף תפקידי העורף בהם נאלצו היחידות לעסוק בעיצומה של תקופת הקרבות המכריעים שבמלחמה.

שלב ב': הכללת פלוגות ה"באפס" בגדודים ארצישראלים הנמנים על "הרגימנט הארצישראלי" החדש, עובדה אשר בלמה בשעתה את תהליך ה"הסתננות" הבלתי פוסקת של חיילים יהודיים מתוך הפלוגות אל יחידות השרותים היהודיות, שלהן ניתן להיות פעילות בחזית (תהליך שהתבלט ביחוד בימי אל-עלמיין). אכן, על אף שהגדודים הארצי-

ישראלים, לאחר שהוקמו בתור שכאלה, הועתקו אל מחוץ לגבולות הארץ (משחלפה אימת רומל), לא השתנו תפקידיהם מיסודם; אך התגבשה יותר ויותר הרוח המלכדת (במדת מה — אף בעקב הריחוק מהארץ) ועלה כושר-הקרב של היחידות, — לעומת עברם של הגדודים. בשלב זה מסתמנת גם הכשרתם הרצופה והיעילה יותר של אנשי הפקוד בכל הדרגות, הן במסגרת היחידות, והן במסגרת בתי-ספר וקורסים שונים של הצבא הבריטי. במקביל לתהליך הכשרה זה, כמעט נעלם הפקוד הבריטי בתפקידים שעד למפקדי פלוגות, הושתתה משמעת פנימית אשר ניזונה בעיקרה מהכרת היעוד והשליחות; עתה ניתן להבחין מקצת מפרי יוזמתם של אותם קצינים וסמלים אשר חתרו לרכוש ידיעה, בכל עת ובכל התנאים, תוך מיזוג ידיעה זו במהותו של איש ההגנה הא"י, במתכונת החייל הסדיר.

שלב ג': התארגנות היסוד היהודי שב"רגימנט הארצישראלי" בפועל, כאלמנט חיל-הרגלים שב"חטיבה היהודית הלוחמת" — והתארגנות החטיבה כולה — החל מארגון הפונקציות השונות של ה"מטה" — המשך בעיצוב תקן גדוד-הרגלים ושילובם, בצירוף הנשק המסייע והשרותים למיניהם בחטיבה המוגברת — וכלה באמונים החרפיים בהרי איטליה. ובעקבות אלה באה הכניסה לחזית איטליה.

בשלב אחרון זה גברו הרוח המלכדת והמשמעת של צות-קרב. חבר אנשי הפקוד הוכשר בבתי-ספר וקורסים שונים, ואף תורגל במציאות הקרב (אף בטרם נכנסה הבריגדה לחזית); הוכשרו סמלים וחיילים במקצועות טכניים שונים, הוגברה יזמת הפרט והיחידה בתרגולים מפרכים, והושגו כושר-קרב ויכולת-טכנית רבים; היחידות תורגלו בשיי-לוב ובתיאום עם האלמנטים השונים אשר במסגרת החטיבה.

אין בכונתנו לפרט את ההתפתחות הפנימית שחלה בתוך כל שלב, והשפעות-הגומלין השונות אשר חוללו תמורות רבות בעיצוב דמותו של הכוח המתנדב העברי במלחמת העולם השנייה. אך, תוך

המלחמה שתיהן. מצד אחד היתה זאת — האסכולה „הפרטיזנית“ — ששיגשגה תחת עול הכיבוש, וסגלה לעצמה אגב כך, במיוחד את היכולת להערך בפרישה רחבה ומועלמת, ולהכות מכות־חתף על דרכי האספקה והקשר של האויב; ותוך כך הורגלה לאורחות קרב ונוהג אופרטיבי שחייבו לעצב בראש וראשונה את אופיו של הלוחם־הבודד, ולארחות מנהלה ולוגיסטיקה שאינן בנויות על עורף תקין, או על דרכי־תחבורה רגילות, הניתנות לערעור ע״י אויב רגיל. ומהצד השני — התיצבה מולה האסכולה „הצבאית־המובהקת“, ילידת הצבאות הלאומיים של אותן ארצות, שפעלו במסגרת כוחות בנות הברית או בצמוד אליהם, אשר חניכיה הורגלו וחונכו לפעולה בדפוסים ארגוניים המאפשרים את אמונה, ציודו, ניידותו ויעילותו בשדה הקרב, של הצבא בנוסח צבא „גדול“ רשמי ומוכר; בקרב צבאות אלה נוצרת ממילא „דפוסיות“ מסוימת במתודיקה ההדרכתית ובשגרה הקרבית, המקילה על המנגנון הלוחם להערך, אף תוך תנועה, ולפתח במהירות את כוחו המכסימלי.

ההתנגשות בין האסכולות הללו הביאה בכמה מהארצות הנ״ל לתוצאות קשות ולחיכוכים ולחילור פים בצמרת הצבא. וכאן, ראוי לעמוד על כך, כי מלחמת השחרור הישראלית שמשה במדה לא־מעטה לטשטוש הבדלים דומים ולרכוז הכולל לנצחון במלחמה; והיא שהכשירה את „ההרכבה ההודית“ הממוזגת, של יוצאי הצבא הבריטי ואנשי ה„הגנה“, וכתוצאה מהתפתחות זו לא היינו עדים לניגודים כה חריפים, כבאחדות מארצות אירופה, לא במהלך המלחמה ואף לא עם בוא השלום ותקופת ארגונו המחודש של צבא־ההגנה.

לקח הקרב

נסיון־הקרב הבלתי אמצעי, בו התנסה הבריגדה — שבו זה היתה היא היחידה בין כל היחידות היהודיות בצבא הבריטי — היה מוגבל: הן בגלל הפעלתה במאוחר, בשלב שהמלחמה באיטליה עמדה כבר בפני סיומה; והן מפאת הפעלת יחידות־משנה שלה בלבד, (פרט למקרה יחיד של הפעלת הבריגדה כיחידה אורגנית אחת, עם צליחת הסניו) ואף אלה כמעט שלא במלחמת תנועה מורכבת, ממושכת ועיקשת.

אך גם תוך פעולות־הקרב בהן נתנסה החי״ל בפועל, ניתנה אפשרות רבה לפתוחם ולימודם של אותם היסודות אשר הם שתרמו ללא ספק, בבוא

סקירה מכלילה של ההתפתחות הנ״ל — ואגב הטעמת העובדה, אותה נטעים במיוחד, שהנסיון הבלתי אמצעי בקרב היה מוגבל וכפות לתנאי שטח ואופי לחימה ספציפיים — אפשר לציין כמה גורמים העשויים לסייע בידינו לנתח את לקח פעולות הבריגדה ואת תרומתה למלחמת השחרור.

עם גיוסם של אנשי החי״ל כבודדים לצ.ה.ל., ואולי ביתר דיוק, עם פירורו של החי״ל בשעתו ע״י השלטונות הבריטיים, הופגן שוב אבדן האפשרות להפעלתה של הפורמציה היותר מאומנת ומלור־כדת שהיתה לנו אי פעם. עקב כך לא ניתן לנו לנצלה במרוכז על גיבושה הארגוני והטקטי שהיה פרי שנים; ובדרך זו הפכה התאקלמותו של כל פרט מאנשי החי״ל במסגרת צ.ה.ל. תלויה במדת יכולתו האישית לסגל עצמו לתנאי הלחימה בארץ ולאופי גופי־הצבא שקמו והלכו ממקורו הראשוני של ארגון ה„הגנה“. אין לדעת כיצד היו מתגלגלים הדברים אלו נשמרה מסגרת החי״ל, וקוימה בתור שכזו, בימי מלחמתנו. ויתכן כי אף אי־אפשר היה כלל לקיימה כך, בשל הצורך בשימוש רחב יותר, בגופי־הצבא המתהווים, ביכולת המקצועית לפקוד ולהדרכה אשר לרבים מאנשיה לפנים. העובדה היתה כי במסגרת צ.ה.ל. לא נוצל נסיונם של אנשי הבריגדה אלא כפרטים, ויתכן שדרך זו של מיזוגם בכוחות ההגנה היא שהביאה בעקבותיה לידי ההרכבה התכליתית של נסיון הבריגדה על גזע ההגנה. אלא שקשה לעתים להמנע מ„חלומות בהקיץ“ על כך, מה יכלה לעלול הבריגדה לו היתה נכנסת למערכתנו בארץ כאשר היתה בפריחתה, על הרוב, כבה, אמונה, ארגונה ולכודה.

והרי הערה אשר מהראוי להעיר בפתח דבר. בארצות אירופאיות רבות, (צרפת איטליה ועוד), התנגשו בתקופה ידועה שתי אסכולות, ילידות

„אל תהיה אנטישמי“

(מקובץ קריקטורות מחיי החי״ל, מעשה ידי יהודה הררי — וכן שאר הרישומים הנלווים לסקירה זו)

העת, תרומה נכבדה לארגונו והפעלתו של צ.ה.ל. אשר לנסיון-הקרב הבלתי-אמצעי, היה מבחנו של הפקוד הנמוך במהלך פעילותה של החטיבה היהודית רב מזה של הפקוד הגבוה יותר, מדרגת מפקדי פלוגות ומעלה, שנתנסו אמנם נסיון חשוב בארגון ה"קור", תכנונו ותכנון פעילותו, אך יחידותיהם כמעט שלא זכו להשתתף, בשלמותן, בקרב. אכן, תוך ההודמנויות שניתנו ליחידות-המשנה הקטנות דוקא, נתגלה כושר רם של מפקדי המשנה שלנו בניהול יחידות זעירות; דבר שהעלה במדה נכרת את רמת פעולות הפטרולים של הבריגדה על פניו של פטרוליהם של הצבאות שהיו "שכניה" בחזית.

תוך בחינת נסיונה הקרבי של הבריגדה היהודית לא נוכל לאמר שאנשיה קנו את עיקר לקחם בשדה-הקרב עצמו. נסיונם — ובשטח זה, ניתן לומר, היה גם עיקר תרומתם למלחמתנו אנו — נגזר ישירות מפעולתם במסגרת הכללית של מכונית-המלחמה הבריטית. תפקידה של החטיבה הלוחמת באיטליה היה ביסודו תפקיד של ריתוק והסחה. הבריגדה, שמקובל היה שיש להרגילה תחילה בתהליכי מלחמה גדולה, הוכנסה לגזרת-חזית סטאטית, בעוד שמסע-התנופה העיקרי של חילות בנות הברית חל בגזרה אחרת. אמנם, היה זה "משפט צדק" ליחידה אשר אורגנה ארגון מהיר כל כך; ומבחינה יהודית-פנימית — אף יחידה, אשר הכילה טובי בניו של עם קטן, שהתנדבו למלחמה. אך ע"י כך נמנע ממנה נסיון הקרב הממשי רב-ההיקף: לא של "טבילת-אש" בלבד, אלא של מלחמה ממש, עקשנית ועקובה מדם. נוסף לכך, הופעלה הבריגדה באיטליה בחזית רצופה פחות או יותר, ומצב זה, הרחוק מרחק ת"ק פרסה על ת"ק פרסה ממציאות המלחמה ואורחותיה בתנאי ארצנו, הקנה לה, באשר לנסיון הישיר שלה, לקח אשר לא תמיד היה לו שמוש במלחמתנו. וכך אירע, שנסיון המלחמה הממשי העיקרי שקנתה לעצמה הבריגדה, נסיון ההחזקה בקטע של קור-חזית רצוף, היה פורה פחות מבחינת התרומה שזכה להעלות נסיון-הקרב של הבריגדה למלחמת שחרורנו אנו.

דעת מקצועית וותק ארגוני

אך אם עיקר תרומתה של הבריגדה למלחמת השחרור לא היתה יכולה להיות בתחום זה של נסיון הקרב — הגם שבלקח הפטרולים שלה אין לזלזל כבלקח חשוב כשלעצמו — הרי היה ביכולתה להוסיף רבות בתחומים אחרים שעוד יצוינו להלן. שלא כאורך תקופת הקרבות של הבריגדה, היו אורך תקופת אמוניה והיקפם של אלה. התקופה שקדמה לכניסת הבריגדה לקור-חזית באיטליה היתה

תקופה של אמון ותרגול מתישים ובלתי פוסקים. ובתקופה זו רכשו הבריגדה וגדודיה — היחידות והחיילים — את עיקר הכשרתם. בעצם, היתה זו ה של מה, אשר באה על גבי ותק השירות וההתאמנות של שנים אחדות שלפני כן. ואכן בתקופה זו היה האמון רב-צדדי. אם בחזית נתנסתה בפועל בתפקידי ההחזקה בקטע של קור-חזית, וכל הקשור בכך, הרי ההכשרה שניתנה לה בתקופת האמון הכשירה אותה אף לכל פעולת-קרב אחרת. היא רכשה אז רבות, בשלל מגוון של מקצועות וענפי דעת צבאית: טכניקה של ניהול קרב; דרכי הפקוד על פלוגות וגדודים; ההתמחות בכלי נשק לסוגיהם; השימוש בציד-הקרב והטיפול בו; השיתוף עם חילות אחרים, למשל — עם טנקים ועם מטוסים; ועוד כיוצא בזה, כל דבר הנדרש ליחידה ולמפקדיה בקרב. ובד בבד עם זה הוקנו לגדודים ולמטותיהם, וכן לחטיבה כולה, הליכוד הארגוני והליכוד הטקטי. ובראש וראשונה ניתן — ביחוד, כמובן, לאנשי-הפקוד — לראות איך מוקמת והולכת יחידה, שכל חלק בה מוקם או מתוסף בהתאם לסדר מסוים, המתאים ללוח זמנים שנקבע מראש. מיחידות ה"באפס", שבתחילתן היו מסוגלות לתפקידי שמירה בלבד, קמו והיו יחידות לוחמות. נוסף על התורה שנצברה ונלמדה, חושלה גם גאותם של אנשי הבריגדה, הכרת שליחותם הלאומית, והכרת יתרון ידיעתם בתהליכי הקמת צבא.

אכן, הידיעות שנרכשו היו רבות, וכמה מהן היו חשובות במיוחד לצבאנו. אך התהליך של הקמת "צבא-הגנה לישראל" ויחידותיו, היה שונה שוני רב מזה של הקמת יחידות בצבא בריטניה-הגדולה. כל נסיון לארגן את יחידותינו כאן, ולהקימן ממש כדרך שהוקמו ולוודו יחידות הבריגדה, היה נידון מראש לכשלון. הבריגדה אורגנה בשלב של אופני-סיבה של בנות הברית; אך היתה אנו, בכ"ז, שהות לארגן יחידות. ושהות זו ניתנה גם בשל תנאיה של המלחמה ההיא, שהיתה מלחמה עולמית הפרושה על מרחבי ענק. שעה שהחלה התארגנותם כחטיבה יהודית מוגברת — כבר היו אנשי הבריגדה חיילים לכל דבר מזה תקופה ארוכה. הציוד שהוקצה לחטיבה הובא בזמן ובמלואו, ללא כל צורך לעקוף — מפאת מחסור בציוד ובחמוש — את הצרכים הדוחקים. קיימים היו, מנגנון מנהלתי ושלד פקודי מוכנים פחות או יותר, שאת החסר בהם ניתן היה למלא מיחידות אחרות בצבא הבריטי.

לעומת כל אלה, הוקם צבא ישראל כמעט מניה וביה, בשלבים החמורים ביותר של מלחמתנו, כשחרב האויב מונחה על צוארנו. לא היתה לנו שהות של

פטרול-קרב של החי"ל במפנה דרך

תנאי המלחמה שנתרגשה עלינו, היתה פרי התפתחות המחשבה הצבאית מימות-בראשית של ארגון ההגנה, משך תקופה רבת שנים של מחשבה עצמית, שפותחה וטופחה — כמעט בלי יכולת להשען על התפתחות ההלכה והמעשה הצבאיים בצבאות העולם — באורח עצמי, שלב שלב ונדבך נדבך, בהתאם לחליפות ול-תמורות בנתוני היסוד של מצבנו הצבאי (או ה"לפני צבאי"). אכן, יצוין כי שינויים כאלה בתכניות הארגוניות ובמבנה, ובשיטות ההגנה של ארגון ה"הגנה", כמעט ולא נבעו מתמורות במצב היסוד והחימוש, שלא נשתנו אלא במעט ובהדרגה בכל התקופות האלה.

מאיך גיסא, הטכניקה היעילה בבצועה של הד-רכה, ובהקניית חומר הדרכה, שנרכשה ע"י אלה ששרתו בבריגדה ובשאר חילות ושרותים בצבא הברי-טי, יחד עם השליטה הטכנית והסדורית בכל הנוגע לכלי הנשק והציוד, נתבלטו הבלטת יתר משהוצרכו עד מהרה לאמן טירונים, תוך תהליך הגיוס לצבאנו. הסכמיות שבשיטת ההדרכה הבריטית הלמה מבחי-נה זאת את תביעות הזמן, לאמן המוני אדם, מגויסים לפתע, אמון מהיר. ואף כי ארגון ה"הגנה" ידע כל השנים לאמן את אנשיו אמון מקוצץ, מחמת תנאי המחתרת, הרי הדגש הושם — ושוב, בשל תפקידו — על אמון הפרט והיחידה הקטנה. ומבחינה זו לא היה נסיון ההדרכה והאמון של ארגון ה"הגנה", וכן לא שליטת אנשיו בכלי הנשק השונים — וביחוד בכמה מהכלים הקבוציים של יחידות-רגלים חדישות — מספיק כדי לאמן, בכוחו הוא בלבד, את ההמונים המתגייסים, "לצבא-הגנה לישראל".

החלוקה הטבעית שאמנם נתרחשה בניהול הצבא בתקופה מסוימת: בראש המחלקות האופרטיביות — מאנשי ה"הגנה" לשעבר, ובראש עניני ההדרכה —

ומן; ובמקרים לא-מעטים היה הכרח להרכיב יחי-דות "באורח מנהלתי", ולשגרן לקרב כמעט ללא-אמון, ולעתים ללא ציוד הולם או מספיק, ויש גם — בפקודם של מפקדים בלתי מושלמים.

ההבדלים האלה הם שתבעו הסתגלות מהירה וגמישה של יוצאי הצבא הבריטי לתנאי הקמתו של "צבא-הגנה" לישראל, ובגללם לא היה לעתים קרור בות המקום לניצול מלא של ידיעותיהם בבנין יחידות והכשרתן לשדה-הקרב, פרט לניצול נסיונם וידיעור-תיהם בענפים השונים, בשרותים, בנשק מסייע, בארטילריה ועוד, ובמייוחד בתפקיד של ארגון המטות, ובארגון הפונקציות השירותיות ומילוין. התפקיד הגדול של הקמת יחידות תקינות ומסודרות, והכשרתן לקרב, התובע זמן כשלעצמו — נותר בהר-בה כתפקיד לימי שלום.

ואמנם רבים מיוצאי הצבא הבריטי, ולא רק אנשי החי"ל, השיגו השגה נכונה את תפקידם באותה שעה, ואף הצליחו לסגל את נסיונם לתנאי בנינו של "צבא-הגנה לישראל", וסייעו לתקומתו "בין-לילה" סיוע שאין לו ערוך.

* *

לעומת שיטה, נוהג וארגון של ההדרכה שהיו מטופחים ומקובלים בצבא הבריטי ואשר ניצולם היה בבחינת הכרח לגיבושו המהיר של הכוח העברי הלוחם — הרי באשר לכושר התכנון, דומה, כי אופי המלחמה (והשגתו, באורח ההולם ביותר, ע"י אנשי ה"הגנה") העמידו את אלה כראשונים בין נושאי תפקידי התיכנון והמבצעים; ובלי שום ספק היתה בעצם היותם בעמדות-המפתח של שליטה על המשי-מות האופרטיביות משום תרומה רבת חשיבות לנ-צחון.

עובדה זו, של השגתם השלמה, המקיפה יותר, של

מאנשי החי"ל, יש בה משום עדות חשובה למיזוג הולם וראוי שנתהווה בין נסיון השרות בבריגדה לבין נסיון פעולתה העצמית של ההגנה.

הדרכה

אין ספק, כי האמון למלחמה, יסודותיו ועיקריו הם אוניברסליים כלליים. ורק השימוש בעקרונות מותאם ו"מאוקלם" לתנאים מסוימים של מקום, זמן ואנשים. ומי שלמד את עקרונות המלחמה ומיחסם רק לתנאי מלחמה מסוימת, בלי לראות בהם עיקרים כלליים התופסים — במהותם — בכל מלחמה ומלחמה — לא יסכון למלחמה אחרת, בלי שילמד מחדש את העקרונות, ואת השימוש בהם, המיוחדים כביכול למלחמתו החדשה. מסגרת הצבא הבריטי הכשירה מפקדים — כמובן, במדה שונה של הצלחה

„גוט שפעט“

אישית — בהתאם לחוקי היסוד של המלחמה. אף כי חניכיה סוגלו בראש וראשונה לפעולה בטפוס של מלחמה אשר מתכונתה שונה — בתוקף התנאים השונים — מזו של כל מלחמה שרק תתכן בין גורמים מקומיים במזרח התיכון, הרי מיסודו של דבר — ניתן לומר — הודרכו אנשינו, חניכי בתי-הספר הבריטיים, אף למלחמתנו שלנו. אלא שדרושה היתה הסתגלות המחשבה לאופקים חדשים: והפעלת אותם עקרונות היסוד בתנאי מלחמה שונים.

דבר זה נדרש בשטח התפיסה של הגורמים ה"טקטיים כבשטח האדמיניסטרטיבי והטכני. אמנם, אלו מקציני הבריגדה וסמליה, שידיעותיהם הטקטיות היו רק על דרך אנשים מלומדה בלבד, אלה שראו בידיעת טכניקה מסוימת של קרב את עיקר העיקרים, בלי לחזור ולהשיג במוחם את עקרונות היסוד התופסים בכל מלחמה — משנתקלו בבעיות טקטיות במסגרת שונה במקצת, או בהרבה, יש ולא הצליחו לנצל כראוי את הידיעות הבסיסיות שהוקנו להם ואשר בכוחן היה לשמש להם פתרון

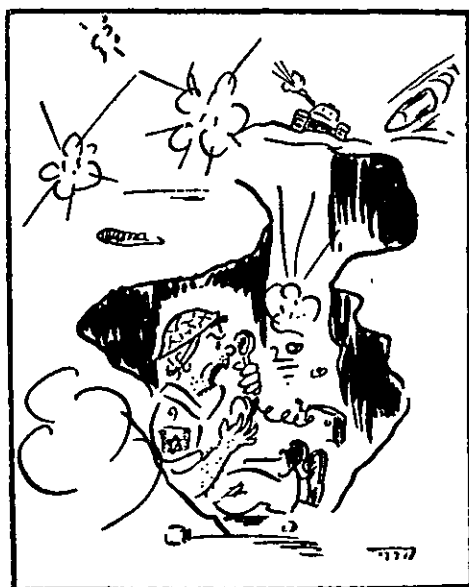
ראוי והולם. לעומתם, אחרים ורבים — הבן הבינו את משנתם בשעתה, ועתה — יכול יכלו. המתודיקה ההדרכתית, שהיתה קיימת בצ.ה.ל. בתקופת מלחמת השחרור, ע"י מפקדים מהבריגדה טופחה. הודות להרחבת השכלתם המקצועית של המפקדים על יסוד הנ"ל, וכן טיפוח יסודות של אורח-הקרב ה"סדיר" בחילות, הושגו בצ.ה.ל. בשלב ההוא, נוסף לשימוש הרחב באלמנטים של נשק מסייע ושרותים, גם הכשרת יחידות-רגלים, סמלים וקצינים. בין הגילויים השונים של אורח-קרב אשר שליטה יותר מטופחת בהם היתה לנו בעיקרה מורשת השירות בוצ"ל, אפשר לציין את הלחימה על היעד ("שילוב אש, קרקע ותנועה"); "סדר מהלך הקרב", עם כל הבעיות הארגוניות הכרוכות בכך; את הטכניקה הקרבית במבנה מחלקה, פלוגה, גדוד וחיטיבה; ולב-סוף — מבנה ופעולה של מטה בקרב, על הפונקציות השונות וקוי הקשר.

בשלבים מאוחרים של מלחמת העולם השנייה הגיעו בתי-הספר הצבאיים שבמסגרת הצבא הבריטי לרמה גבוהה מאד של התפתחות מקצועית. יש לציין, בהזדמנות זו, גם מדה רבה מאד של מה שקורין "משטר דמוקרטי", במובן הרחב של המלה, ששלט לגבי קורסים ובתי-ספר צבאיים בריטיים, אשר חתרו לקראת האמון המקצועי ללא התחשבות בדרגה שנושא החניך. עצם העובדה שעשרות קצינים ובעלי דרגות אחרות בחי"ל עברו את בתי-הספר הנ"ל, הביאה לצ.ה.ל. תועלת מכריעה בהקמת מפעלי הד-רכה משלו, פיתוחם וסיגולם לתנאינו.

אכן, מחמת היסודיות של שיטות ההדרכה שהביאו עמם אנשי החי"ל, וכן מחמת התאמתן של שיטות אלה לאימון מהיר של המוני אדם בתקופת גיוס סוערת, דחו אלו את שיטות ההדרכה שהיו נהוגות בארגון ה"הגנה".

עם זאת בדין הוא לציין כי למרות האמון הרב-גוני שקנו מפקדים בבריגדה, לא ניתנה להם אלא במידה יחסית האפשרות לעמוד על בעיות בית-היצר של שיטות ההדרכה הבריטיות; ולכן, יותר משהביאו עמם אלינו את בעיות היסוד של ההד-רכה, הביאו סדרה של מתודות שנקבעו בשעתן בצבא הבריטי. אין ספק בכך, כי מתודות אלה הותאמו לאופיו של הצבא הבריטי ולתנאי מלחמתו. בשעת מלחמה לא היינו פנויים להתוות דרכי הדרכה משלנו. נצרכנו אז לאנשים מאומנים, והפעלנו אותם במדה שניתן היה לאמנם. אך אין ספק, שחל עלינו עתה הציווי לשוב ולבדוק את מדת התאמתן של מתודות ההדרכה הנ"ל.

האסכולה של ההדרכה שבמסגרת הצבא הבריטי, ודרכי הביצוע שלה, היו מבוססות גם על הטכניקה והטקטיקה האופיניות של זירות המלחמה השונות. אין זה בבחינת סוד, שיחידות שונות בצבא הבריטי, שעברו מזירת-מלחמה אחת לאחרת, הוכשרו במיוחד מחדש לתנאי מלחמה שעתידים היו מעתה לפעול בה. אנשי הבריגדה הוכשרו לפעולה בתנאי של זירה מסוג אחד בלבד. אמנם, כאמור, העקרונות הטקטיים, שלמדו, הכשירום ביסוד למלחמה על כל צורותיה; אך המעבר לתנאים חדשים מחייב מח-

„לא! אין זו ועדת התרבות!“

שבת-סיגול רבה. היו, מן הסתם, בין מפקדים מה-חי"ל אף כאלה, שקיבלו כהלכה-לשמה את הטקטיקה הבריטית, שהוקנתה להם, בלי שביררו לעצמם את ההבדלים שבין המסיבות בהן נתגבשה לבין תנאי המלחמה בארצנו. כאלה, ידעו את המתודה עצמה יותר מאשר את מניעיה, ומשום כך היה קשה להם לסגל לשדה-הקרב הא"י את נסיונם הקרבי בנוף ההררי האיטלקי ובתנאי חזית ארוכה ורצופה — עם יכולת לרכז עדיפות אש מכריעה — אשר בהם הוכי-שרו למלחמה. אך ניתן לאמור, שמספרם של אלה לא היה רב וכי נסיונם, במלחמה בארץ נגד האויב הערבי ודרכי פעולתו, החדיר אל קרבם את המיוחד הנדרש כאן. אלא שמבחינה זאת הוכשרו כבר כתר-צאה מפעולותיהם במלחמת השחרור.

חיל-הרגלים החדיש שליט בכלי נשק רבים יותר מאשר היה אי פעם בעבר, וחיי החייל הרגלי תלויים קודם כל בהצלחה שבה הוא משתמש בהם; עליו להגיע לכן לרמה גבוהה יותר ויותר של אמון. כיום הקרב הוא בעיקרו קרב תנועה, ולכן עיקר תכלית האמון היא להקנות לחייל יזמה וידיעת נשקו, כדי שידע לפעול במהירות, בהתאם לאופיו של קרב התנועה.

אחד הדברים החשובים שהקנתה לנו הבריגדה, ושב„הגנה“ לא יכול היה להתפתח דיו, מחמת מחסור בנשק ובציוד הדרכה ותנאי ה„סליק“, הוא האמון בנשק על סוגיו השונים. אנשינו טרם למדו להעריך מלוא ההערכה הראויה את משמעותו של נושא זה. שהוא התנאי המוקדם הראשוני להצלחה בשדה הקרב. אנשי ה„הגנה“ לא היו רגילים לפעול בשיתוף עם נשק מסייע, על סוגיו השונים, ורק תוך מהלך המלחמה הגענו לידי התפתחות והתקדמות חלקיות בשטח זה, תודות לנסיונם של אנשי החי"ל, שהורו, נוסף לאמון-בנשק גרידא, גם את היעילות שבתירגול קרבי המשלב את סוגי הנשק השונים והמשנן ליחידה ולצות-הקרב — למשל — את תורת ההתארגנות, הצבת הנשק המסייע, התקדמות בסיועו אל היעד, והתארגנות על היעד תוך תכנית אש יעילה, שבכוחה להדוף התקפות-נגד מועדות מהצד האויב. ואכן, נסיון המלחמה הורה לנו היטב כי קל יותר לכבוש יעד בלילה מאשר להחזיק בו למחרת היום, נוכח התקפות-נגד — אשר לעומתן חייב למלא הנשק המסייע — זה שטוח-המסלול, וזה תלול-המסלול — תפקיד מכריע.

כמו כן הורו לנו אנשי הבריגדה את היסוד הנרחב של אמצעי-הקשר בקרב; את האפשרויות, וההגב-לות, של אמצעי-הקשר הקיימים; את הצורך להכיר ולדעת, כיצד לבנות את שיטת הקשר הפנימית, ולהבטיח ע"י כך תאום צמוד בין האלמנטים השונים המשתפים פעולה בקרב.

נוסף לנ"ל, אחד השעורים העיקריים שנלמדו בחי"ל היה דבר ההקפדה לגבי הקצינים שיגיעו לרמה גבוהה של כושר טכני. הציוד החדיש, כאמור, נעשה מסובך ומגוון יותר, ועל הקצינים היה לדעת יסודית את הכלים הנמצאים ברשותם, כדי לנצלם ניצול מלא בפעולתם. הידיעות וההרגלים שהובאו מהחי"ל תרמו, מבחינה זאת, תרומה מועילה.

מנהלה

נסיון מנהלה קרבית נקנה על ידינו בצבא הבריטי, כמובן, בממדים קטנים בלבד. במטה החי"ל כמעט ולא היו לארצי-ישראליים פונקציות מנהלתיות חשור-בות. אך גם למוד הדברים מתוך הנסיון של מציאות מצומצמת, ואף בהתבוננות בלבד במכונה המנהלתית בדרגיה הגבוהים יותר, היה בהם כדי להועיל; ואלה הקנו לאנשי החטיבה לא במעט את הגישה הנכונה לטפול בבעיות מנהלה קרבית בממדים של גדוד, חטיבה ואף יותר מכך — שעה שנגשנו לבנין המס-גרות הללו בצבא הגנה לישראל.

לקח הפעולה כגופי צבא סדירים.

מהדברים הראשונים במעלה אשר נתאפשר ליחידות ששירתו במסגרת הצבא הבריטי הסדיר לסגלם לעצמן (וביחוד נתאפשר הדבר במסגרת החי"ל) היו: הרגילות לארגון צבאי; לשגרת מחנה, לבנהג ולנוהל חיי יום של חיילים ושל צבא־שגרה שהיתה בדרך הטבע חסרה לארגון ה"הגנה", מחמת היותו צבא־מחתרת של מתנדבים, כמעט ללא יחידות גדולות מגויסות. וגם אלה מיחידותיו שהיו מגויסות, מסגרתן המתקיימת בפועל בצותא היתה קטנה; ואם כי היו להן בעיות מנהלתיות מיוחדות משלהן, שנבעו מחייהן במשקי־עבודה ובקבוצות, הרי ברובן נשענו על המנגנון הקיים של מקום משכנו, ונמצא שחסרו את שגרת המחנה והאספקה האופינית ליחידות צבא מגויסות. אורח חייהן יצר את המשמעת המיוחדת, הדרושה ליחידות קטנות המגויסות־למחצה.

שגרת חיי המחנה הצבאי מתחילה מעצם השלב הראשון של הכשרת הטירון באסכולת־הטירונים: סיגולו לסדר, משמעת, לידיעת כלי נשקו, לשדאות־

„מענין לדעת מאיזה סוג המוקש?“

הפרט ולצות הקרב שלו. לאחר זאת, ביחידה, הכ־נסתו לחיי מחנה תקינים (לבל יאבד מהיסוד שקנה לעצמו) לסדר יום צבאי, למנהלה תקינה העשויה להפעיל את כל הפרטים, היחידות והמתקנים שב־מחנה כגוף מלוכד אחד, והעשויה אף לספק לגוף זה את כל הצרכים הדרושים לעצם קיומו ופעולתו. אכן, בכל מערכות צבאנו, ביחידות ובמחנות הבסיסים, שימשו יוצאי הצבא הבריטי תאים קטנים אשר סייעו להחדרת שגרת מחנה ובסיס. והיה בזה כדי למלא אחר העדר כל מסורת כזאת בצבא הקם ומתארגן התארגנות נחפזת, היוצר את היסוד לאורג־ניזם צבאי גדול, כמעט „יש מאין“. במיוחד בלטה עובדה זו באותם ענפים־שרותים (ואלה ניזונו בעיק־רם מיחידות השרותים בצבא הבריטי) שלמעשה כמ־

יש לציין כי היכולת להפעלה מסודרת הלכה למעשה של המסגרות הנ"ל חסרה תחילה לארגון ה"הגנה" וליחידותיו. חסרה הידיעה הטכנית של מנהלה בקרב, ושגרת קרב. בקורות מלחמת השחרור אפשר להצביע על מבצעים שונים (כגון, פעולת „נחשון“, אשר חטיבת־השדה שנתהוה במהלכו שמ־שה אב־טיפוס לארגון של יתר חטיבותינו לאחר מכן), שבהם בא לידי גלוי מיוחד שילוב הלקח המנהלתי והלוגיסטי, שנקנה ע"י קציני החי"ל — מזה, בכושר התכנון ועוז הביצוע של מפקדי ההג־נה והפלמ"ח — מזה, הגם, כמובן, כל הבחנה והפרדה כאלו, אם להפריז בהם ולהביאם „עד אבסורדום“ — אמנם יביאו עדי אבסורד. אולם היה היה בגרעין החזיון הנ"ל כדי להבליט הערך הספציפי של לקח אנשי־החי"ל להקמת צבאנו.

יש להעיר כי גם בתקופת השרות בחי"ל, כל אשר ניגש גישה מקצועית אמיתית ללימוד בעיות הארגון הצבאי — לא גישה שבלונית, מעתיקה בלבד, אלא גישה מבקרת ובוחנת — היה יכול להיווכח, כי דברים רבים בדפוסים הצבאיים הבריטיים אינם הולמים את המנטליות הספציפית שלנו, כיהודים ארץ־ישרא־ליים (בין היתר — גם כמה דברים בעניני משטר ונוהג). לעומת זאת יש לציין, שארגונו של הצ.ה.ל., אף כי לא עבר בלי זעזועים פנימיים — התגבר בסופו של דבר על מכשולים כאלה, בהצליחו לסגל אף דפוסים שנתקבלו מהצבא הבריטי לצרכי צבאנו ולאופי חיילינו. והצלחה זו באה, בעיקרה, מחמת ההכרח הדינמי למזג כל היסודות, להתארגן ולהשיב מלחמה.

בהנהגת צבאנו הובן הדבר, כי לא מעט מהנוהג ונוהל המקובלים בצבא הבריטי נשענו על מציאות חיו הסוציאליים המיוחדים של העם הבריטי — והעתקם בלבד, בלי להתאימם לתנאים המיוחדים שלנו, היתה עלולה להכשילנו. אכן, היו ודאי מן המפקדים ששרתו בחי"ל אשר לא למדו את הבע־יות הארגוניות של הצבא הבריטי בעין בוחנת, מנ־תחת ומבררת, ואף לא ניסו, משגוייסו לצ.ה.ל., לסגל את הארגון המקובל לתנאי ארצנו; ובמדה שהיו כאלה — ודאי שלא היו עשויים לעמוד בארגון היח־י דות שלנו ובהפעלתן במלחמת השחרור.

ככלות הכל, ניתן לומר כי הנסיון המנהלתי וה־ארגוני הוא אחד הנכסים החשובים שנתנה לנו הברי־גדה. נכס, אשר התמזגותו במעוף המתכנן של גרעין אנשי ה"הגנה" היא שנתנה ליחידות צ.ה.ל. את כושר הפעולה, התנועה והארגון שהיה להן.

לדמות הפיקוד

בחירת הפקוד במסגרת היחידות העבריות בתוך בצבא הבריטי, לו נעשתה בשעתו יותר בהתאם לשיקולם של אנשי ה"הגנה", שטפחו יחידות אלו (אך רק במדה בלתי שלמה עלה בידם לכוון את ברירת הקצונה ליחידות העבריות) עשויה היתה להעלות במדה נכרת את רמת הפקוד והמנהיגות, ובעיקר את הרמה האישית. כהוכחה לכך אפשר להצביע בעיקר על הרמה היחסית הגבוהה של מפקדי המשנה (אשר העלאתם היתה תלויה פחות בנהוג הפקוד הבריטי) כגון, מ. כ. וסמלים. ואף כי תפקידם במסגרת החי"ל היה מוגבל, הרי מבחינת הפוטנציאל הפקודי יש ומהם עלו על חלק של הקצינות.

אין בזה ודאי משום מקרה שרובם של הטוריאים ומפקדי המשנה אשר הוכיחו כושר מעשה ויזמה, בחי"ל, הצליחו כמפקדים בצ.ה.ל.: מאחר שהיה בכך מעין המשך טבעי לתפקידם שם.

אכן, הרמה היחסית הגבוהה של הפקוד הנמוך בבריגדה פתחה בפני אנשי הדרגות האלה פתח נרחב לפעילות ולעליה מהירה לעמדות חשובות בצבא ישראל, משחלפה ההגבלה המיוחדת בבחירה לקצינות במדה שהיתה קיימת בצבא הבריטי.

עט ולא היו קודם לכן בנמצא, ואלו עתה קיומם היה בבחינת הכרח לקיום הצבא והפעלתו. כאן באה ה"מסורת, שנרכשה ונאגרה במשך שנים על שנים ע"י צבא זר, לסייע בצעדי הראשונים של צבא חסר כל מסורת בשטחים אלה — עד שנסינונו יטביע חותמו הוא על הנהוג והנהוג המקוימים ביחידותיו.

• רוח-הגייסות ("אספרי דה קור")

היתה בחי"ל רמה גבוהה של פיתוח חיי חברה דחיי מחנה, שלא נמצא כמוה ב"צבא-הגנה לישראל". עובדה זו יש לזקוף לזכות החומר האנושי, המובחר יחסית, ולמרחק מהבית — גורמים שחייבו את החי"ל ליצור לעצמו דפוסיים לחיי יום יום משלו. הרגשת שליחותו, ושליחות יחידתו, במסגרת הצבא הזר, היא שעצבה את דמות השליח-הלוחם היהודי. גם המאבק המתמיד להרמת מעמדה של היחידה העברית ולהכרה נאותה מצד הגויים שביחידה, גיבשו לא פעם את היחידות גיבוש חברתי מוגבר. היתה הרגשה, שרק תוך הוכחת גאותם, ליכודם, וכוח-רם ישיגו מעמד של יחידה יותר גדולה, יותר עצמאית, העשויה לעמוד בתפקידים הקרביים. והכרח זה חישל את רוח היחידות ועיצב את מהותן החברתית. כמה מנכסים והרגלים שנרכשו במסיבות אלו הועברו ע"י נושאייהם גם לתוך שורות "צבא הגנה לישראל".

השתתפות אנשי-הצבא העבריים והחטיבות היהודיות במסעות-המלחמה האפריקאיים והאיטלקיים של הצבא הבריטי, נתנה להם הזדמנות מעשית ראשונה להציץ במאורגן לתוך עולם "המלחמה הגדולה", והצבא המסודר הפועל בה.

ניתן לומר, שהלקח המיוחד הראשוני שבפרק זה הוא בפשטות, הרחבת מושגים על היקף כוחות המלחמה, צרכיהם וצורת ההתנגשות שלהם. נסיון כזה מלמדך לנתח תופעות לפי קנה-מידה שונה מזה שהיית רגיל בו. הוא מקנה לך חוש פרופורציה חדש להערכת חלקים שונים במכונה הצבאית, הן ביחידות שונות והן בכלי-נשק לסוגיהם.

איני סבור שמתוך כך עלול להיוצר יחס של בטול ל"קטנות". אדרבא, נסיון זה יוצר בך יחס הבנה, וכוח ניתוח ראלי, לתופעות המקומיות הידועות לך והעלולות עוד להזדמן לך, בלי למעט את דמותן כלל — בצד הבנה חדשה לתופעות גדולות יותר בעולמנו. מגע זה עם מכונת-המלחמה העולמית יש בו כדי לעקור את ההערכה ההיסטרית לתופעות שונות, הבאה כרגיל מתוך בערות והגזמה, — ועם זה מקנה הוא כושר להעריך הערכה גבוהה ונכונה יותר כל כוח, לפי גדלו, בהתאם לתחומי יכולתו האובייקטיבית, ולשדה פעולתו המיוחד. הייתי אומר, שאתה רוכש לך כח-שיפוט בריא ונכון, הנובע בין השאר, מהכרתך שעדיין הנך לא-במעט בבחינת בור לגבי הרבה גורמים נוספים, שבלעדם אין גם להבין את הנעשה כולו.

מיוזר ש. רבינוביץ (אלוף-ימים ש. שמיר)

ב"מלקח השרות בחי"ל", "מערכות" ל"ת, (ינואר 1947).